

การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

Creative Tourism Management for Sustainable Community Development

กชมล พงษ์วัชรนนท์¹ และ สุภาภรณ์ ศรีดี²

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

Kodchamol. Pongwatcharanon¹ and Supaporn Sridee²

Sukhothai Thammathirat OpenUniversity

*Corresponding Author, E-mail: Arin2494@gmail.com

(Received: 28 February, 2025 ; Edit: 26 March, 2025; accepted: 26 March, 2025)

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นอีกหนึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ สามารถนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยแนวทางการพัฒนาที่มีต่อสถานการณ์ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนนั้น จะบอกถึงเกี่ยวกับแนวคิดการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างความยั่งยืนในชุมชน ทั้งนี้ควรประกอบไปด้วย คือ 1) การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน 2) นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หรือ นักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม 3) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 4) การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และธุรกิจที่เกี่ยวข้อง 5) การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน และ 6) สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว จากองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ ร่วมกับการบริหารจัดการของชุมชนที่ดี และมีการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เพียงพอก็จะสามารถเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนได้ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและชุมชน เพื่อเสริมสร้างคุณค่า ความประทับใจ และประสบการณ์ที่ดีบนพื้นฐานของชุมชนก็จะสามารถส่งเสริมการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การบริหารการจัดการ, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

Abstract

Creative tourism is another interesting form of tourism. It can be part of creative tourism management for sustainable community development. The development approach to the situation of creative tourism management in the community. I will tell you about the concept of creative tourism management. Creative tourism problem Factors that affect creative tourism and the idea of developing creative tourism to create sustainability in the community should include 1) the use of tourism resources available in the community; 2) creative tourists or specific groups of tourists; 3) creative tourism activities; 4) support from relevant agencies and related businesses; 5) public participation in the community; and 6) facilities in tourist attractions. In addition, the participation of tourists and the community to enhance values, impressions, and good experiences based on the community will be able to effectively promote sustainable community development.

Keywords: Management; Creative Tourism; Sustainable Community Development

บทนำ

ปัจจุบันธุรกิจการท่องเที่ยวมีความสำคัญมากในการพัฒนาประเทศซึ่งทั่วโลกมีรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะประเทศไทยมีรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวที่มีทั้งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และเชิงวัฒนธรรมมีสถานที่ท่องเที่ยว และประเพณีวัฒนธรรมที่งดงาม ดังนั้น จึงเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน และถิ่นฐานบ้านเกิดเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับภาครัฐบาล และภาคเอกชน รวมไปถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องพยายามผลักดันให้ทุกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง เพื่อเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้กับชุมชนในการสร้างความยั่งยืน ได้แก่ ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมท่องเที่ยว และเสริมสร้างรายได้ให้กับชุมชน เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวให้เพิ่มมากขึ้น โดยบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชน พยายามผลักดัน และการจูงใจให้ประชาชนในท้องถิ่นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน โดยการจัดรูปแบบของกิจกรรมที่น่าสนใจ และมีภาพลักษณ์ที่ดึงดูดให้กับนักท่องเที่ยว และผู้สนใจเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน จากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ส่งผลต่อธุรกิจการท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นอย่างมาก ส่งผลทำให้การดำรงชีวิตของ ประชาชน และวิถี

ชีวิตความเป็นอยู่ภายในชุมชนมีการปรับเปลี่ยนเป็นอย่างมาก โดยภาครัฐบาลเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนา และการฟื้นฟูการท่องเที่ยวหลังจากสถานการณ์โควิด-19 ที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านสังคม ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน และการเรียนรู้ที่ได้ลงไปสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชน (วงระวิทย์ น้อมนำทรัพย์ และคณะ, 2565 ; Manning & Curtis, 2019)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการนำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้ามาผสมผสานกับการพัฒนาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน และนักท่องเที่ยว ดังนั้น ภาครัฐและหน่วยงานต่าง ๆ จึงได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน และเกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ และธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยมีรัฐบาลเป็นส่วนกลาง และทุกฝ่ายในส่วนท้องถิ่น เข้ามากำหนดยุทธศาสตร์ เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน แหล่งท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีต้นแบบของโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงการส่งเสริมการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการท่องเที่ยวท้องถิ่นไทย ชุมชนเติบโต เมืองไทยเติบโต และโครงการชุมชน ท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม เป็นต้น (ศูนย์วิจัยธนาคารออมสิน, 2561) ซึ่งโครงการมุ่งเน้นการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ และสังคม ให้ชุมชนมีการเจริญเติบโต และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติ และวิถีการดำเนินชีวิตภายในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความยั่งยืนของชุมชน ทำให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการพัฒนาชุมชน เพื่อเข้าใจในรูปแบบสร้างกิจกรรมภายในชุมชนได้ พึ่งพาตนเองได้ สามารถพัฒนาชุมชนไปในทิศทางที่เหมาะสมจนเกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และเกิดความยั่งยืนในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง (สุชาติ ธโนภาณวัฒน์, 2560 ; การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2566) นอกจากนี้ การสร้างสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ เช่น การเดินทาง สิ่งอำนวยความสะดวก สินค้า การบริการที่มีคุณภาพ และสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อออนไลน์การท่องเที่ยว การโฆษณา นิตยสาร เป็นต้น เพื่อส่งเสริม และสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน ประกอบกับ รายได้เพิ่มมากขึ้น เพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากร และสร้างการพัฒนา รูปแบบของผลิตภัณฑ์ในการท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ มีความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การสร้างความรู้ความเข้าใจ และการพัฒนาชุมชน เพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางวิถีการดำเนินชีวิต และประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (Camilleri, 2018)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อการต่อยอดกิจกรรมการท่องเที่ยว เพิ่มคุณค่า และความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ให้กับชุมชน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และมีองค์ประกอบหลักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่สำคัญ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ผู้ประกอบการ ชุมชน กิจกรรม

หรือ สินค้า และการสื่อสาร (ปีรันธ์ ชินโชติ และธีระวัฒน์ จันทิก, 2559) และการสร้างความยั่งยืน ด้วยการดำเนินธุรกิจภายใต้การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมภายใต้ รูปแบบท่องเที่ยวสีเขียว 7 แบบ (7 Green concept) ประกอบด้วย 1) หัวใจสีเขียว 2) รูปแบบการเดินทางสีเขียว 3) แหล่งท่องเที่ยวสีเขียว 4) การบริการสีเขียว 5) ชุมชนสีเขียว 6) กิจกรรมสีเขียวและ 7) ความรับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาใช้บริหารจัดการการท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ (Tourism Marketing Strategy Division, 2016)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นอีกหนึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ สามารถนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน จึงเป็นแนวทางการพัฒนา การบอกถึงปัญหา และแนวทางแก้ไขให้เกิดการฟื้นฟู การขับเคลื่อน โดยมุ่งเน้นให้ เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์ใหม่จากการเดินทางท่องเที่ยว ผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว และชุมชน เพื่อเสริมสร้างคุณค่า ความประทับใจ และประสบการณ์ที่ดี บนพื้นฐานของความยั่งยืนของชุมชนสืบต่อไป

แนวคิดการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับการพัฒนาชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

จากการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยว ได้อธิบายความหมายไว้ดังนี้

สุดอนอม ตันเจริญ (2560) ได้อธิบายว่า การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การวางแผน และดำเนินการการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามแผนการจัดการโดยมีองค์ประกอบในการบริหาร การจัดการ บุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามแผนการ และบรรลุ เป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับขวัญฤทัย เดชทองคำ (2564) ได้กล่าวอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการ จัดสรรงบประมาณ การประเมินผล และการรายงานผลมีความจำเป็นต้องพิจารณาควบคู่กันไป ซึ่ง ต้องคำนึงถึงสภาพการณ์ที่แท้จริง รวมถึงข้อจำกัดของสังคม และสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง และแผนการปฏิบัติการที่ดี ต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ เพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยว จะดำเนินการไปอย่างมีทิศทาง และประสบความสำเร็จ อีกทั้งยังจำเป็นต้องพิจารณาระบบย่อย และองค์ประกอบของการจัดการตลอดจนบทบาทหน้าที่ และความสัมพันธ์ของแต่ละส่วนให้ ครอบคลุม การมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร การตระหนัก ความรู้ความสามารถ ความถนัด และ ความมุ่งมั่นในการเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานในองค์กรควบคู่กันไป จึงส่งผลต่อการบรรลุตาม เป้าหมายที่วางไว้ ร่วมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป (ศิริพงษ์ อุนทรพันธุ์ และสัมพันธ์ พลภักดิ์, 2561)

การบริหารจัดการที่ดี เป็นหัวใจสำคัญในการช่วยพัฒนาระบบขององค์กรในการ ปฏิบัติงานตามแผนงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพ เพื่อการปรับตัวต่อการ เปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในยุคปัจจุบันได้ (เกษม แก้วสนั่น และคณะ, 2564) การบริหาร

จัดการของกระบวนการมีองค์ประกอบ 5 ประการที่สำคัญ ได้แก่ 1) การวางแผน (Planning) 2) การจัดองค์กร (Organizing) 3) การจัดตัวบุคคล (Staffing) 4) การสั่งการ (Leading) และ 5) การควบคุม (Controlling) (เชิณพร คงมา, 2564) นอกจากนี้ ฐานิศรา กาบบัวศรี (2562) ได้กล่าวถึง หลักการบริหารจัดการองค์กรที่ใช้กันทั้งในภาครัฐ และภาคเอกชน ซึ่งประกอบด้วย 8 ประการ ได้แก่ 1) การวางแผน (Planning) 2) การจัดองค์กร (Organizing) 3) การจัดตัวบุคคล (Staffing) 4) การสั่งการ (Leading) 5) การควบคุมสั่งการ (Directing) 6) การประสานงาน (Coordinating) 7) การรายงาน (Report) และ 8) การจัดการงบประมาณ (Budgeting) เป็นต้น

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการ เป็นสิ่งสำคัญและมีบทบาทในการขับเคลื่อนให้องค์กรสามารถปฏิบัติงานได้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดตามแผนงาน นโยบายที่กำหนดไว้ เพื่อเป็นการยกระดับให้กับประชาชนในชุมชนได้เกิดการบริหารจัดการที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในการดำเนินกิจกรรม และส่งผลต่อการนำมาพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่อไปได้

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นลักษณะการท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เขตพื้นที่นั้นที่เป็นชุมชนเข้ามาร่วมพัฒนาในการเสนอแนวคิดเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในการกำหนดการดำเนินการกิจกรรม หรือ เครื่องมือทางการท่องเที่ยว เพื่อส่งผลให้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชน มีการกำหนดทิศทาง และการบริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์สูงสุด ทุกคนเป็นเจ้าของสินทรัพย์ และมีสิทธิในการสร้างกิจกรรม หรือ เครื่องมือที่เกิดการกระตุ้นการท่องเที่ยว และส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นในการสร้างปฏิสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดความดึงดูดใจ หรือ แรงจูงใจระหว่างประชาชนในท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมซึ่งกันและกันในความเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สร้างความเข้าใจร่วมกันอย่างลึกซึ้งถึงความเป็นตัวตนของชุมชนที่เป็นสิ่งที่สำคัญ โดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน และสังคม เพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชน และประชาชนในพื้นที่ เพื่อเกิดประโยชน์ในการเรียนรู้ เข้าใจในประสบการณ์อันล้ำค่ากับนักท่องเที่ยว ให้จดจำ และถ่ายทอดได้ นอกจากนี้ยังเกิดการเสริมสร้างรายได้ และเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ของชุมชน ไปสู่การกระจายรายได้ภายในชุมชน และประชาชนด้วยความเท่าเทียมกันได้อย่างดี (ณัฐพัชร มณีโรจน์, 2560 ; สุดถนอม ตันเจริญ 2560) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นควรประกอบไปด้วย 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) การเรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน 2) การบริหารจัดการในด้านการศึกษาดูงานในชุมชน และ 3) การเป็นจิตอาสา สมัครที่ต้องการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับชุมชน และหลักการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ดีควรมีลักษณะดังนี้ (ณัฐพัชร มณีโรจน์, 2560 ; พิฑูรย์ ทองฉิม, 2558)

- 1) การสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบ
- 2) มีกระบวนการบริหารจัดการที่โปร่งใส
- 3) มีการสร้างกฎระเบียบ และแนวปฏิบัติในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาในชุมชน
- 4) มีการกระจายผลประโยชน์ให้กับประชาชนในชุมชนที่เกิดความเป็นธรรมและทั่วถึง

5) มีการติดตาม ตรวจสอบผลการดำเนินการ และการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

6) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยความยั่งยืน

7) การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีหลายองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของประชาชนทุกคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเพื่อเป็นเอกลักษณ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงสร้างสรรค์ และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนต่อไป

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้อธิบายความหมายไว้ดังนี้

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ (2558) ได้อธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการสร้างสรรค์ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงตามลักษณะของพื้นที่ชุมชนนั้น

Kanoksilapatham และคณะ (2023) ได้ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การเดินทางที่มุ่งไปสู่ความสัมพันธ์ และประสบการณ์อย่างแท้จริงที่เกิดจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และคุณลักษณะพิเศษของพื้นที่นั้น เพื่อนำไปสู่ความเชื่อมโยงกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และเป็นผู้สร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต โดยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จะตั้งอยู่ในการจัดสรรทุนเพื่อการสร้างสรรค์ท้องถิ่นที่มีการพัฒนาตลอดเวลา ซึ่งเป้าหมายนั้น คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะ และต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนนั้น นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เกิดจากการผสมผสานของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการเป็นผู้รับ มีหน้าที่ในศึกษา และเรียนรู้ทำความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้น ผ่านสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ หรือ การมองเห็นผ่านสินค้าท้องถิ่นเท่านั้น แต่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้น นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเกี่ยวกับชุมชน ผ่านการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสนใจของแต่ละบุคคล เรียนรู้ประสบการณ์ของชุมชน เพื่อการสัมผัสกับเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน ส่งผลให้การท่องเที่ยวมีความสนุกสนาน และดึงดูดใจมากขึ้น ดังนั้นรูปแบบ ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การปั่นดินเผา และ

การทอผ้า การจัดการอบรมปฏิบัติการการทำอาหารพื้นบ้าน เช่น การchimไวน์ เหล้าพื้นบ้าน การทำขนม และการทำอาหารพื้นบ้านพร้อมอธิบายให้ความรู้ และการลงมือปฏิบัติ และการเยี่ยมชมแทนที่จะเป็นการเดินทางเข้าไปชมเฉพาะจุด ตามเส้นทาง เช่น เส้นทางเที่ยวสวน และการซื้อของประจำท้องถิ่น (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, 2558)

นอกจากนี้ จากการศึกษาของฟองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง และคณะ (2561) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาตัวชี้วัดของการท่องเที่ยวในชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน พบว่า การท่องเที่ยวในชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบ คือ

- 1) การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว
- 2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเชิงสร้างสรรค์
- 3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเชิงสร้างสรรค์
- 4) การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และศูนย์การให้บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และสถานที่สำคัญ
- 5) บุคลากร และนักสื่อความหมายประจำท้องถิ่นในชุมชนเชิงสร้างสรรค์

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ร่วมกับการผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองผ่านรูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายจากประสบการณ์จริงตามลักษณะของพื้นที่ชุมชนนั้น และส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน เช่น การพัฒนาบุคลากรภายในชุมชน วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน

ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน ขึ้นอยู่กับรูปแบบการบริหารจัดการของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน และความแตกต่างทั้งในด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ซึ่งบางพื้นที่ หรือ ชุมชนอาจจะมีความคล้ายคลึงกัน ทั้งความโดดเด่นในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ และโบราณสถานที่มีความสำคัญ รวมทั้งประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ และเป็นเอกลักษณ์ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ซึ่งอาจจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะพื้นที่ของชุมชน บริบทของประชาชนในชุมชน และลักษณะการรวมกลุ่มของชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งแต่ละชุมชนก็จะมีจุดแข็ง และจุดอ่อนที่มีความแตกต่างกันตามลักษณะทางสังคม รวมไปถึงความร่วมมือของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนนั้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนจัดสรรงบประมาณ และส่งเสริมให้

เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมร่วมกับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินการเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน (วงระวิทย์ น้อมนำทรัพย์ และคณะ, 2565)

สรุปได้ว่า ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน ขึ้นอยู่กับรูปแบบการบริหารการจัดการของชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน และยังเกี่ยวข้องกับความแตกต่างในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม การสนับสนุนจัดสรรงบประมาณ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมร่วมกับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชน เป็นต้น

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวในชุมชน ประกอบไปด้วยแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อชุมชนยั่งยืน 4 ด้าน ได้แก่

1) ปัจจัยด้านการจัดการในชุมชน

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการจัดการระบบต่าง ๆ ของชุมชนนั้น เพื่อจะให้เกิดประโยชน์สูงสุด จำเป็นจะต้องมีการวางแผนที่ดี มีการแบ่งหน้าที่ของบุคลากร หรือ หน่วยงานในการรับผิดชอบงาน เพื่อได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยว และผู้สนใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ภายในชุมชนที่มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านวัฒนธรรม และงบประมาณที่เพียงพอต่อความพร้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการพัฒนาชุมชนในการสนับสนุนให้เกิดการฟื้นฟู ทัศนียภาพของสถานที่ท่องเที่ยว นอกจากนี้ควรมีการจัดการอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงกับการตลาด หรือ การประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นแนวทางให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเป็นกลยุทธ์ที่สร้างผลประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนได้เป็นอย่างดี (ศรัญญู จันทร์วงศ์ และคณะ, 2565)

2) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน

ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้บุคลากร หรือ หน่วยงานในชุมชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ หรือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา และการจัดสรรงบประมาณในเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน เช่น สื่อออนไลน์ และข่าวสารต่าง ๆ ของชุมชน ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย และข้อเสนอแนะต่อกิจกรรม เพื่อให้เกิดการรับรู้ และเข้าใจตรงกันในการตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน (Tourism Marketing Strategy Division, 2016)

3) ปัจจัยด้านการเข้าถึงชุมชน

ปัจจัยด้านการเข้าถึงชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญในการอำนวยความสะดวก ทั้งในด้านการเดินทางและด้านการบริการ เพื่อให้เกิดความประทับใจ และความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาภายในชุมชน สถานที่ท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม จำเป็นจะต้องมี

บุคลากร และนักสื่อความหมายประจำท้องถิ่นในชุมชน เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ และเข้าใจในเชิงสร้างสรรค์ให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจได้เป็นอย่างดี (วระวิทย์ น้อมนำทรัพย์ และคณะ, 2565)

4) ปัจจัยด้านสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน

ปัจจัยด้านสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน เป็นปัจจัยที่บอกถึงแหล่งท่องเที่ยว หรือสถานที่ท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมภายในชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จะเป็นการผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย และน่าสนใจทั้งพิพิธภัณฑสถาน ศูนย์การเรียนรู้ และอื่น ๆ ที่กระจายอยู่บริเวณชุมชน โดยนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ และศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยในชุมชนมีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 6A คือ 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Attraction) 2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) 4) ที่พักแรม 5) กิจกรรม (Activity) และ 6) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service) ซึ่งองค์ประกอบที่กล่าวมา 6 ประการนั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนนั้นมีศักยภาพที่เหมาะสม เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วรรณวีร์ บุญคุ้ม และคณะ, 2561)

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน ประกอบไปด้วยแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อชุมชนยั่งยืน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการจัดการในชุมชน 2) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน 3) ปัจจัยด้านการเข้าถึงชุมชน และ 4) ปัจจัยด้านสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน เป็นต้น

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยชุมชนใช้หลักการบริหารจัดการเข้ามาใช้ในการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น โดยอาศัยหลักการบริหารจัดการ POSDCORB ซึ่งประกอบไปด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดกำลังคน (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการจัดงบประมาณ (Budgeting) (ภริดา ชัยรัตน์, 2561) ทั้งนี้ เพื่อช่วยในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในด้านการสร้างมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการส่งเสริมให้เกิดรายได้ให้กับชุมชน และความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลักสำคัญ นอกจากนี้ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2559) ได้กล่าวถึง คุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีองค์ประกอบ 10 ประการ คือ 1) นักท่องเที่ยว และชุมชนมีความผูกพันระหว่างกัน 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรม 3) มีความเข้าใจอย่างยั่งยืนในด้านวัฒนธรรมของชุมชนพื้นที่ที่ท่องเที่ยว 4) ประสบการณ์การมีส่วนร่วม 5) มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน 6) เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเป็นผู้ชม 7) นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนเอง และการตัดสินใจ 8) ความจริงแท้ของผลิตภัณฑ์ และประสบการณ์จริง 9) การจดจำ และความประทับใจ และ

10) การท่องเที่ยวแบบจำเพาะเจาะจง และ พระณัฏฐา เหล่าวงศ์ศักดิ์ (2559) ได้อธิบายเพิ่มเติมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ 1) นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 2) มิติ และ 3) ปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนอย่างยั่งยืน มีการนำหลักการบริหารจัดการเข้ามาใช้ในการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น โดยอาศัยหลักการบริหารจัดการ POSDCORB ซึ่งประกอบไปด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การวางแผน 2) การจัดองค์การ 3) การจัดกำลังคน 4) การอำนวยการ 5) การประสานงาน 6) การรายงาน และ 7) การจัดงบประมาณ นอกจากนี้ยังบอกถึงคุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีองค์ประกอบ 10 ประการที่มีความสำคัญ เพื่อช่วยในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์ทั้งในด้านการสร้างมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์การส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน และความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลักสำคัญ เป็นต้น

บทสรุป

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นอีกหนึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ สามารถนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาชุมชน โดยการนำแนวคิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างความยั่งยืนในชุมชน ทั้งนี้ควรประกอบไปด้วย คือ 1) การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน 2) นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หรือ นักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม 3) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 4) การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และธุรกิจที่เกี่ยวข้อง 5) การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน และ 6) สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว จากองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ ร่วมกับการบริหารจัดการของชุมชนที่ดี และมีการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เพียงพอก็สามารถเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนได้ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและชุมชน เพื่อเสริมสร้างคุณค่าความประทับใจ และประสบการณ์ที่ดีบนพื้นฐานของชุมชนก็จะสามารถส่งเสริมการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2566). *เที่ยวหัวใจใหม่ เมืองไทยยั่งยืน*. ค้นเมื่อ 17 สิงหาคม 2566, จาก <https://tourismatbuu.wordpress.com>
เกษม แก้วสนั่น และ เพ็ญศรี ฉิรินัง. (2564). การจัดการองค์กรไปสู่ความสำเร็จ. *วารสารพุทธสังคม วิทยาปริทรรศน์*, 6(4), 88–108.

- ขวัญฤทัย เดชทองคำ. (2564). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สู่ความยั่งยืนของธุรกิจภายใต้
วิกฤติโควิด 19. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 17(2), 1–18.
- เชิญพร คงมา. (2564). การบริหารจัดการทำงานอย่างไร: ข้อเท็จจริงอธิบายให้เข้าใจด้วยภาพ.
กรุงเทพฯ: บริษัท วารাপับลิชิ่ง.
- ฐานิศรา กาบบัวศรี. (2562). เทคนิคและกระบวนการ POSDCORB Process and Technique of
POSDCORB. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย*, 1(3), 56–
60.
- ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2560). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทย
นานาชาติ*, 13(2), 25–46.
- ปรีณัฐ ชินโชติ และ ธีระวัฒน์ จันทิก. (2559). รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวน
ผึ้ง. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9(1), 250–268.
- พิฑูรย์ ทองนิม. (2558). การจัดการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะลันตา จังหวัด
กระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การท่องเที่ยว),
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พระมหาจันทงค์ สิริวิณโณ, บัวลี มณีแสง, และ ภัสสรา น้อยเจริญ. (2563). บทบาทขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 11(1).
- พรรณธิดา เหล่าพวงศักดิ์. (2559). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเพื่อรองรับ
นักท่องเที่ยวกลุ่มประชาคมอาเซียน จังหวัดกาญจนบุรี. *Journal of Humanities and Social
Sciences Thonburi University*, 10(21), 35–43.
- พองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง และ วราภรณ์ ปัญญาวิ. (2561). การพัฒนาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชน
เชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม*, 8(1), 79–
104.
- วงระวิทย์ น้อมนำทรัพย์ และ ธิติรัตน์ สืบญาติ. (2565). การสร้างแบรนด์เส้นทางการท่องเที่ยวโดย
ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ข้างศิลป์ผ่านกลไกขับเคลื่อนโดยชุมชน จังหวัดนครปฐม. รายงานการวิจัย
ที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. นครปฐม:
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- วรรณวีร์ บุญคุ้ม, ธนินท์รัฐ รัตนพงศ์ปัญญา, และ ผกามาส พะวงษ์. (2561). การพัฒนารูปแบบการ
จัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด
เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยมหิดล*, 5(2), 3–
28.

- ศรัญญู จันทรวงศ์ และ ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์. (2565). ปัจจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเส้นทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา: ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเมืองเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรี. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการวิจัยและงานสร้างสรรค์*, 9(2), 94–110.
- ศิริพงษ์ อุ่นทรพันธุ์ และ สัมพันธ์ พลภักดิ์. (2561). การบริหารจัดการการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ชุมชนของจังหวัดนครนายกตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 11(2).
- ศูนย์วิจัยธนาคารออมสิน. (2561). *การท่องเที่ยวชุมชน*. ค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2566, จาก https://www.gsbresearch.or.th/wp-content/uploads/2021/03/GR_report_travel_internet_detail.pdf
- สุชาติ ธโนภานุวัฒน์. (2560). รายงานวิจัยการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตธนบุรี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. (2558). *องค์ความรู้ว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: คู่มือและแนวทางปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุดถนอม ตันเจริญ. (2560). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนชั้นแตก จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 13(2), 1–24.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2559). *การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. สืบค้นจาก <http://www.dasta.or.th/th/component/k2/item/3243-series-sustainable-tourism>
- Camilleri, M. A. (2018). *Travel marketing, tourism, economics and the airline product: An introduction to theory and practice*. Switzerland: Springer International Publishing AG.
- Kanoksilapatham, B., Kachachiva, J., Chumdee, N., Suwanpakdee, S., & Phetluan, P. (2023). Tourist attraction-based cultural identity and local participation propelling sustainable cultural tourism in northern Thailand. *Humanities, Arts and Social Sciences Studies*, 23(3), 478–490.
- Manning, G., & Curtis, K. (2019). *The art of leadership* (sixth ed.). New York: McGraw-Hill Education.
- Tourism Marketing Strategy Division. (2016). TAT review Thailand tourism in 2017: Thailand as a preferred destination. *E-Journal of Applied*, 4(4).